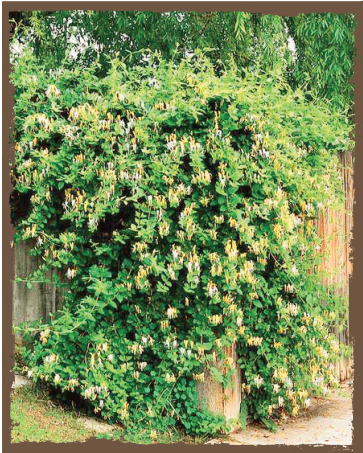

سوغات منشی ناصرالدین شاه برای تهرانی‌ها

به نام «کاپری فولیاسه» آشنا می‌شود و آن را با خودش به تهران می‌آورد. امین‌الدوله مردی باسواد بود که به زبان فرانسه تسلط داشت و در سفرهای ناصرالدین شاه به فرانسه حضور داشت. به همین دلیل، احتمال می‌رود که این گونه گیاهی را از فرانسه به ایران آورده باشد تا در باغی که آن موقع در دست ساخت داشت بکاردهد. او این گونه گیاهی را ابتدا در باغ بزرگش در محله زرگنده کاشت و از آنجا که نام لاتینش سخت بود با گذشت زمان به پیچ امین‌الدوله معروف شد. این گیاه در باغ امین‌الدوله تکثیر شد و به سایر نقاط تهران انتقال پیدا کرد و امروز در بیشتر بوستان‌های تهران اثری از آن دیده می‌شود. یک روایت دیگر این است که امین‌الدوله با کارمندان سفارت انگلیس که برای تفریح به باغش می‌آمدند رابطه خوبی داشته و انگلیسی‌ها در این رفت‌وآمدها گونه گیاهی «کاپری فولیاسه» را کاشته‌اند. این روایت چندان موثق نیست و به نظر می‌رسد پیچ امین‌الدوله را باید سوغات منشی ناصرالدین شاه از فرنگ بدانیم.

نام: درخت پیچ امین‌الدوله
محدوده فراوانی: شمال تهران، از جمله محله زرگنده و شمیران
ویژگی گونه: عمر مستمر و مقاوم در برابر سرما
شاید خیلی‌ها با شنیدن نام «پیچ امین‌الدوله»، تصویر یکی از خیابان‌ها و گذرگاه‌های تهران را در ذهن‌شان مرور کنند اما این هم یک گونه گیاهی نسبتاً ناشناخته است که نمونه آن در بسیاری از باغ‌ها و بوستان‌های پایتخت دیده می‌شود. پیچ امین‌الدوله گیاهی بوته‌ای و بالارونده است و روی دیوار، تنه درختان و چترها رشد می‌کند و بالا می‌رود. به همین دلیل از این گیاه برای پوشش آلاچیق‌ها و نرده‌های قدیمی استفاده می‌شود و رویش آن در تهران از دوره ناصرالدین شاه شروع شده است. نامگذاری این گیاه هم حکایت جالبی دارد. ماجرا از این قرار است که امین‌الدوله، منشی ناصرالدین شاه که معمولاً در سفرهای پادشاه همراه او به کشورهای اروپایی می‌رفت، در یکی از سفرهایش به اروپا با گیاهی

عطر خوش؛ هدیه به همسایه

آن در فصل بهار جلوه خاصی به خانه‌ها و گذرها می‌دهد و به بهترین شکل ممکن بهار را به خانه و کوچه می‌آورد. بلندی آن ۲۷ تا ۱۰ متر است و بدنه آن خار دارد. همچنین برگ‌ها متناوب و دیرخزان است متشکل از برگچه‌های کوچک متقابل شانه‌ای فرد و بیضی شکل که سطح زیر آن سبز خاکستری و روی آن سبز تیره است. شاخه‌های جوان آن شکننده، گل‌های آن که از ۴ تا ۶ سانتی‌متر ظاهر می‌شود، معمولاً هر سال در اواخر اردیبهشت‌ماه (در مناطق معتدل) به بار می‌نشیند. گل‌های این درخت بسیار معطر و میوه آن غلافی به رنگ قهوه‌ای است که حدود ۸ سانتی‌متر طول و یک سانتی‌متر عرض دارد و در آن ۱۲ تا ۱۵ دانه گرد پهن نازک هست و معمولاً در آبان‌ماه می‌رسد. گل افاقیا به سبب شهد فراوانی که دارد جاذب زنبور عسل است. همچنین درخت افاقیا ریشه‌های عمیق و پراکنده دارد. این درخت از جمله درختان مقاومی است که برای زیباسازی فضای سبز، کنترل فرسایش خاک و احیای زمین در شهر تهران کاشته می‌شد.

نام: درخت پیچ گلیسین
محدوده فراوانی: خانه‌های حیاط‌دار و کوشک‌باغ‌ها
ویژگی گونه: غیرمثمر، دیرخزان و مقاوم به کم‌آبی
روزگاری که خانه‌های تهران هنوز اندازه قوطی کبریت نشده بود یا حتی قبل‌تر از آن که شمالی و جنوبی بودن خانه معنایی نداشت، گل‌های خوشه‌انگوری درخت افاقیا یا پیچ گلیسین از دیوار حیاط خانه‌ها آویزان بود و با وزش نسیم بهاری، عطر خوشش را به همسایه‌ها، هدیه می‌داد. درخت پیچ گلیسین از جمله درختانی است که وجودش با کوشک و عمارت‌های تهران قدیم گره خورده است. هرچند که این درخت زیبا بومی کشور نیست، اما از گذشته‌های دور وارد تهران شده و ۲۰ گونه آن مثل افاقیا سرخ یا بنفش و افاقیا معمولی یا چتری شناسایی شده است. در روزگاری که چندان دور استفاده از پیچ گلیسین در خانه‌های شمال تهران، به خصوص روی دیوار بیرونی، بسیار مرسوم بود. گل‌های خوشه‌ای

مهمان ناخوانده خانه‌های قدیمی

نام: درختچه خرزهره
محدوده فراوانی: محله‌های جنوب تهران از جمله ری، نازی‌آباد و خانی‌آباد
ویژگی گونه: دفع‌کننده حشرات

تهران در روزگار قدیم مملو از درختان چناری بود که برای مردم کوچه و بازار حکم جان‌پناه را داشت. به همین دلیل، تهران را چنارستان، یعنی شهر چنارها می‌نامیدند اما پایتخت از همان سال‌ها تنوع گیاهی قابل‌اعتنا و درختان ناشناخته‌ای داشته که با گذشت سال‌ها طوالتی هنوز سر پا مانده‌اند. درخت یا به‌عبارتی درختچه خرزهره یکی از گونه‌های گیاهی تهران است که چندان بین عموم شناخته شده نیست. اما در تهران قدیم کاربرد مهمی داشته است. تهران‌نشینان قدیم بر این باور بودند که سگ هفت‌جان دارد اما اگر مقداری از برگ درخت خرزهره را بخورد در کمتر از یک ساعت جان می‌دهد. مورخان تهران معتقدند مردم این درختچه را در حیاط خانه‌ها می‌کاشتند تا در تابستان که فصل هجوم انواع حشرات موذی بود در امان بمانند. خرزهره‌ها معمولاً نزدیک به ایوان و هشتی خانه‌ها کاشته می‌شد تا بوی تند و تلخ آنها حشرات را از ورودی اتاق‌های سهدری و پنج‌دري خانه‌های بزرگ که مقابل باغچه و حوض قرار داشت دور کند. تهران‌نشینان قدیم به خواص درختچه خرزهره اعتقاد عجیبی داشتند و در باغچه‌های بیشتر خانه‌ها یکی از این درخت‌ها را لایه‌لایه سایر گونه‌های گیاهی می‌کاشتند. درخت خرزهره، برخلاف نامش، ظاهری نسبتاً زیبا دارد و با گل‌های صورتی خوش‌رنگ، زیبایی باغچه خانه‌های قدیمی را دوچندان می‌کرد. گفته می‌شود این گونه گیاهی که بیشتر در مناطق گرم و خشک

آنها این گیاه به درمان برخی بیماری‌ها کمک می‌کرد. مردم معتقد بودند که طبیعت خرزهره گرم و خشک است و ضمد برگ و گل پخته‌شده آن می‌تواند برای تسکین درد مفاصل و رفع برخی بیماری‌های پوستی مفید باشد.

می‌روید، نخستین بار از شهرهای جنوبی به تهران آورده شده و در برخی محله‌های جنوبی پایتخت، به خصوص در ری، به نام «زهرج» و «شیرنگ» هم شناخته می‌شد. در فرهنگ عامه تهران‌نشینان قدیم و در باور عمومی